

Augustinus is groot en relevant

Kerncollectie wordt Augustijnse collectie in Tilburg University

Augustinus is relevant en actueel. Dat heeft voor een deel te maken met de overeenkomsten in het tijdeigen waarin Augustinus en wij leven. Bij de officiële overdracht van de kerncollectie van de Bibliotheek Augustijns Instituut naar de Library van de Tilburg University, op 19 juni, is hier uitgebreid aandacht aan besteed.

Augustinus is actueel: ook in onze tijd is het christelijk geloof niet (meer) vanzelfsprekend, is er een grote vluchtelingenstroom (toen naar Noord-Afrika), dreigt er oorlog, politieke instabiliteit, corruptie en is er een groeiende kloof tussen arm en rijk.

En Augustinus is groot, zoals onder andere blijkt uit de enorme omvang van zijn *opera omnia*. Van geen enkele schrijver uit de oudheid of de patristiek is zoveel bewaard gebleven: 131 werken waarbij bijv. de honderden preken als één werk tellen. Dat zijn vijf miljoen woorden in totaal. Ter vergelijking: Cicero's oeuvre is 1,1 miljoen woorden groot en Shakespeare schreef 'slechts' 800.000 woorden. Augustinus is de enige persoon over wie vier grote meerdelige encyclopedieën zijn verschenen: het *Augustinus-Lexikon*, *Augustine through the Ages*, *Oxford Historical Guide to the Historical Reception of Augustine* en de *Iconografia Agostiniana*.

Maar natuurlijk is het vooral de inhoud van zijn werk, de bemoedigende toon en de persoon Augustinus die boeien. Elke generatie herontdekt Augustinus en zet nieuwe accenten. Zo is de belangstelling voor Augustinus als pastor en predikant tamelijk recent. Dit is mede te danken aan de vertaalde preken.

'Hij houdt me bij de les'

Arjan Plaisier, missionair predikant en voormalig scriba van de PKN, noemde vier redenen om Augustinus te lezen:

1) Augustinus zegt onomwonden waar het om gaat. Het *unum necessarium* (het enige dat nodig is) is niet de gerichtheid op het tijdelijke, het materiële maar op het geestelijke. Durf daar je preek maar eens mee te beginnen.

Arjan Plaisier

2) De Kerk is oud / 'out' en spiritualiteit is in, maar Augustinus is helemaal Kerk én spiritueel. Hij boeit door zijn spiritualiteit: hij is breed, warm, emotioneel, diep, voelt hoop en wanhoop. Augustinus biedt hulp aan wie de weg kwijt zijn en gevonden willen worden.

3) Augustinus is een pragmaticus maar schuwt het denken niet. Hij is een speculatieve theoloog, gaat 'tot het gaatje' en durft de vlucht naar het onzekere aan. We moeten theologie blijven beoefenen.

4) Augustinus heeft een groot denkraam. Wij zijn slechts een klein deel van de geschiedenis. God gaat een dynamische weg door de tijd die uitloopt op een groter perspectief. Wees niet alleen bezig met het redden van je eigen ziel.

En tot slot: alle groten horen bij de ongedeelde Kerk. Augustinus is groot. Om Isidorus van Sevilla te citeren: 'Een mens die zegt dat hij alles van Augustinus gelezen heeft, liegt.'

Misvattingen over Augustinus

Is Augustinus lezen problematisch? Anthony Dupont, onderzoeksprofessor Augustinus aan de KU Leuven, maakte inzichtelijk dat wij Augustinus vaak met vooringenomenheid lezen. Wanneer wij Augustinus van onze vooroordelen ontdoen, blijkt zijn werk hoogst relevant en fris, en slechts soms problematisch, en dan nog beperkt. Anthony Dupont ontzenuwde een aantal misverstanden en plaatste ze tegen de achtergrond van zijn tijd.

Misvatting 1: Augustinus zou de grote triomfator van de orthodoxie zijn. Dit is een anachronisme: Augustinus wist niet dat hij tot 'norm' verheven zou worden. Er is voor hem geen reden voor triomf. Hij was bezig te midden van allerlei christelijke stromingen en een grote religieuze diversiteit de leer van de Kerk te onderzoeken en te onderwijzen.

Anthony Dupont

Misvatting 2: Augustinus zou de Vader van de Heilige Oorlog en zelfs van de inquisitie zijn. Het begrip *rechtvaardige oorlog* wordt nog steeds door de Verenigde Naties gebruikt met de randvoorwaarden van legitieme autoriteit, herstel van onrecht en de juiste intentie.

Het gaat nooit om een 'heilige oorlog' tegen privépersonen. Augustinus is tegen dwang, foltering, doodstraf; het is immers contraproductief. Augustinus aanvaardt alleen beperkte dwang in het geval van de donatisten die alle bemiddelingspogingen hardnekkig hebben geweigerd.

Misvatting 3: Augustinus zou een vrouwenhater zijn. Als kind van zijn tijd aanvaardde Augustinus de maatschappelijk lagere positie van vrouwen, maar uit zijn correspondentie met doorgaans rijke vrouwen blijkt dat hij hun respecteert en als gelijkwaardig ziet. Man en vrouw zijn beiden geschapen naar Gods beeld en gelijkenis, zij hebben een gelijk aandeel in de zonde en een gelijk aandeel in de redding.

Misvatting 4: Augustinus zou een onderdrukker zijn van seksualiteit. Augustinus is juist hierover positiever dan bijvoorbeeld Hiëronymus, die alle seksualiteit – ook binnen het huwelijk – als zondig ziet. Binnen het huwelijk is seksualiteit legitiem, met het oog op nageslacht, al is het celibaat deugdzamer, zegt Augustinus. Hij is wel strenger dan de huidige christelijke huwelijksmoraal.

Waar komen die misvattingen dan vandaan? Vaak ontbreekt het ons aan objectiviteit, historisch besef en inzicht in zijn oeuvre. En Augustinus nodigt zelf ook uit tot debat, omdat hij een gedreven onderzoeker is die fun-

damentele vragen aan de orde stelt. Daarbij resulteert het denken over het pelagianisme in een polemieek in plaats van genuanceerd overleg.

Augustinus is zich bewust van zijn eigen ontwikkeling in zijn denken. In *De gave van volharding* schrijft hij: 'Ik zou niet willen dat iemand heel mijn leer aanvaardt, maar alleen op het gebied waar hij zelf inziet dat ik me niet heb vergist... Ik ben mezelf ook niet op elk punt gevolgd.'

Gods genade en onze vrije wil

Essentieel voor wie Augustinus wil lezen is de verhouding tussen de vrije wil van de mens (de menselijke autonomie) en Gods genade (de goddelijke heteronomie). Augustinus sluit de menselijke autonomie niet uit, de mens heeft een eigen rol te spelen, maar velen kunnen die vrijheid niet aan. Ze zijn verslaafd aan hun eigen ik. Goede autonomie is gebouwd op heteronomie. Dat is een van Augustinus' ontdekkingen in de *Belijdenissen*. Wie niet bij God is, is buiten zichzelf. Gods genade is het kader waarbinnen de menselijke wil zich goed kan

ontplooiën en echte vrijheid mogelijk maakt. 'Door God ben ik waarlijk mezelf' aldus Augustinus. God is helpend aanwezig in het leven van iedere mens zonder de vrije wil teniet te doen.

Conclusie: Augustinus' eerlijkheid, zijn zoektocht naar waarheid, rechtvaardigheid binnen een religieus pluralistische wereld heeft grote aantrekkingskracht op ons, terwyl een aantal denkbeelden in hun extreme consequenties weerstand oproept.

Dit dubbele gevoel dat Augustinus teweeg kan brengen, is met objectief lezen, met besef van historische context te ondervangen. En dan wordt het lezen een uitnodiging tot reflectie over heteronomie.

Ingrid van Neer-Bruggink,
bibliothecaris Augustijns Instituut

Bronnen:

de lezingen van Theo Clemens, Anthony Dupont, Ingrid van Neer; het Provinciaal Bulletin; www.augustinus.nl > bibliotheek > overdracht

